

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2021-04-26

Närvarande: F.d. justitierådet Eskil Nord samt justitieråden Inga-Lill Askersjö och Petter Asp

Utökade möjligheter att använda tidiga förhör

Enligt en lagrådsremiss den 8 april 2021 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Christina Blomberg.

Förslaget föranleder följande yttrande.

23 kap. 15 §

Paragrafen reglerar under vilka förutsättningar rätten, på yrkande av undersökningsledaren eller den misstänkte, får ta upp bevis under förundersökningen. Enligt den nya andra punkten i första stycket ska

detta kunna ske om någon är skäligen misstänkt och har underrättats om misstanken under förutsättning att "det är lämpligt att ta upp bevis". I andra stycket anges sedan tre omständigheter som särskilt ska beaktas vid lämplighetsbedömningen: (1) utredningens omfattning, (2) brottets beskaffenhet samt (3) om bevisupptagningen kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller sådana restriktioner som avses i 24 kap. 5 a § rättegångsbalken.

De omständigheter som särskilt ska beaktas enligt det andra stycket har framför allt att göra med behovet eller nyttan av att bevis tas upp redan under förundersökningen. En lika viktig faktor vid lämplighetsbedömningen är dock, vilket också kommer till uttryck i författningskommentaren, huruvida bevisupptagning i detta skede är lämplig med hänsyn till den misstänktes möjlighet att fullt ut förstå den kontext i vilken förhöret hålls liksom att, i ett skede där utredningen ännu inte har slutförts, hålla motförhör på ett rimligt sätt. Eftersom avsikten är att rätten vid lämplighetsbedömningen ska väga denna typ av rättssäkerhetsaspekter mot omständigheter som har att göra med behov eller nytta är det inte lämpligt att bestämmelsen nämner endast det sistnämnda.

Förslagen om att öka möjligheten att hålla tidiga förhör innebär att balansen mellan åklagaren och den misstänkte i viss utsträckning förskjuts, bl.a. därför att bevisupptagning kan ske i ett skede då det kan vara svårare för den misstänkte att ta till vara sin rätt. Denna förskjutning gör det särskilt angeläget att lagstiftaren tillser att rätten vid lämplighetsbedömningen tar tillräcklig hänsyn till den misstänktes rättigheter. Bestämmelsen i andra stycket bör därför justeras med utgångspunkt i det som Lagrådet anfört ovan. Hur den ska utformas bör övervägas i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Det kan företrädes-

vis ske genom att det görs tillägg i paragrafen där även rättssäkerhetsaspekterna kommer till uttryck. Men ett alternativ skulle kunna vara att det inte görs någon särskild uppräknings av omständigheter i paragrafen utan att dessa i stället i sin helhet beskrivs i författningskommentaren.

23 kap. 15 a §

I paragrafen anges att ett sammanträde för bevisupptagning enligt 15 § ska hållas skyndsamt. Om bevisupptagningen kan antas få betydelse för häktningsbeslut eller restriktioner anges i stället att sammanträdet ska hållas så snart som möjligt och senast inom två veckor efter att yrkandet framställts.

Vad gäller de fall där bevisupptagningen kan antas få betydelse för ett häktningsbeslut gäller alltså dels en huvudregel om att bevisupptagning ska ske så snart som möjligt, dels ett absolut krav på att bevisupptagning ska ske inom två veckor.

Av lagrådsremissen framgår att tanken har varit att två veckorsfristen – genom att den sammanfaller med huvudregeln att ny häktningsförhandling ska hållas med högst två veckors mellanrum – ska skapa en möjlighet att i de flesta fallen kunna ha bevisupptagningen i anslutning till häktningsförhandlingen. Lagtexten måste emellertid anses ge uttryck för att bevisupptagningen i de fall detta är möjligt ska ske dessförinnan. Den ska nämligen enligt lagrådsremissen ske "så snart som möjligt" (jfr s. 28 där regeringen anger att den delar remissinstansernas uppfattning att "så snart som möjligt" kan uppfattas som en snävare tidsram än "två veckor"). Om avsikten är att en ny häktningsförhandling ska kunna inväntas i de fall den ligger inom tvåveckorsfristen bör lagtexten omformuleras så

att den ger uttryck för detta. Detta skulle kunna åstadkommas genom att den andra meningen i bestämmelsen ges följande lydelse.

Om bevisupptagningen kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner ska sammanträdet hållas före eller vid en ny förhandling i häktningsfrågan, dock senast inom två veckor efter det att yrkandet har framställts.

Med Lagrådets förslag undviks också frågan om hur de två begreppen – ”skyndsamt” respektive ”så snart som möjligt” – förhåller sig till varandra. Om Lagrådets förslag inte godtas krävs att det i författningskommentaren utvecklas vad de båda begreppen innebär i detta sammanhang och hur de relaterar till varandra.

36 kap. 19 §

Den fråga som Lagrådet diskuterat under 23 kap. 15 § inställer sig även såvitt avser denna bestämmelse, låt vara att problemet här är mindre eftersom processen befinner sig i ett annat skede. Även denna paragraf bör därför övervägas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.